

ศักยภาพและความท้าทายของผู้ไกล่เกลี่ยหญิงมุสลิมในระบบยุติธรรม  
แบบพหุนิยมทางกฎหมายในจังหวัดชายแดนภาคใต้  
Potential and Challenges of Muslim Women Mediators in Legal Pluralism  
Justice System in Thailand's Southern Border Provinces

สุทธิศักดิ์ ดือเระ<sup>A</sup> ธวัช นัยพอม<sup>B</sup> และอริศ หัสมา<sup>C</sup>  
<sup>ABC</sup> คณะวิทยาการอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

Suthisak Duereh<sup>A</sup> Tawat Noipom<sup>B</sup> and Aris Hassama<sup>C</sup>  
<sup>ABC</sup> Faculty of Islamic Sciences, Prince of Songkla University

Corresponding E-mail: aris.h@psu.ac.th

Received: September 7, 2025; Revised: December 10, 2025; Accepted: December 15, 2025

### บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของผู้หญิงมุสลิมในกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ศักยภาพและปัจจัยความสำเร็จ รวมทั้งปัญหาและอุปสรรคที่พบเจอในการทำงาน เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มตัวอย่าง 15 คน ประกอบด้วย ผู้หญิงภาคประชาสังคม ผู้หญิงที่ทำงานในกระบวนการไกล่เกลี่ยสตรีนักกฎหมาย และผู้นำศาสนา ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาและการวิเคราะห์เชิงธีม ผลการศึกษาพบว่า สตรีมุสลิมมีบทบาทในการไกล่เกลี่ยที่หลากหลาย แบ่งออกเป็นสามกลุ่มหลักได้แก่ นักไกล่เกลี่ยในประเด็นความรุนแรงในพื้นที่ นักไกล่เกลี่ยในประเด็นครอบครัวและมรดก และนักไกล่เกลี่ยในชั้นศาล จุดแข็งสำคัญ ได้แก่ ความเป็นผู้หญิงที่อ่อนโยนและเข้าถึงเหยื่อได้ง่าย ความเป็นสตรีมุสลิมที่สร้างความเชื่อมั่น บทบาทความเป็นแม่ และการนำหลักการอิสลามมาปรับใช้ในการไกล่เกลี่ย อย่างไรก็ตาม ยังพบปัญหาสำคัญ ได้แก่ การขาดความเชื่อมั่นจากคู่ความในช่วงแรก การขาดงบประมาณสนับสนุน และความเสี่ยงด้านความปลอดภัย ผู้นำชุมชนให้การยอมรับและสนับสนุนบทบาทของนักไกล่เกลี่ยสตรีมุสลิมอย่างเต็มที่ การศึกษานี้แสดงให้เห็น

เห็นถึงศักยภาพของสตรีมุสลิมในการเป็นกลไกสำคัญในการสร้างสันติสุขและแก้ไขความขัดแย้งในพื้นที่ชายแดนภาคใต้อย่างยั่งยืน

**คำสำคัญ :** ผู้ไกล่เกลี่ยหญิงมุสลิม, พหุนิยมทางกฎหมาย, ระบบยุติธรรมทางเลือก, จังหวัดชายแดนภาคใต้, กฎหมายอิสลาม

### Abstract

This study aimed to examine the role of Muslim women in legal mediation processes in the Southern Border Provinces, their potential and success factors, as well as problems and obstacles encountered in their work. This qualitative research employed in-depth interviews with 15 participants, including women from civil society organizations, women working in mediation processes, female legal professionals, and religious leaders. Content analysis and thematic analysis were used for data analysis. The findings revealed that Muslim women play diverse roles in mediation, categorized into three main groups: mediators for violence-related issues in the area, mediators for family and inheritance disputes, and mediators in court proceedings. Key strengths include feminine gentleness and easier access to victims, Muslim female identity that builds trust, maternal roles, and the integration of Islamic principles in mediation processes. However, significant challenges were identified, including lack of initial confidence from disputants, insufficient budget support, and safety risks. Community leaders fully accepted and supported the role of Muslim female mediators. This study demonstrates the potential of Muslim women as important mechanisms for sustainable peacebuilding and conflict resolution in the Southern Border Provinces.

**Keywords:** Muslim Women Mediators, Legal Pluralism, Alternative Justice System, Southern Bordered Provinces, Islamic law

## 1. บทนำ

ความขัดแย้งและข้อพิพาทเป็นปรากฏการณ์ที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ในสังคมมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นระดับครอบครัว ชุมชน หรือระหว่างประชาชนกับภาครัฐ การจัดการกับความขัดแย้งเหล่านี้อย่างสันติและยั่งยืนจึงเป็นสิ่งสำคัญต่อความสงบสุขของสังคม กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการระงับข้อพิพาททางเลือก (Alternative Dispute Resolution - ADR) ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางว่าเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในการระงับข้อพิพาทโดยเน้นการมีส่วนร่วมของคู่พิพาทในการหาทางออกร่วมกัน<sup>1</sup>

ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ประสบกับสถานการณ์ความไม่สงบอย่างต่อเนื่อง การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทมีบทบาทสำคัญยิ่งในการสร้างสันติสุขและลดความตึงเครียดในชุมชน พื้นที่นี้มีลักษณะพิเศษคือการมีระบบกฎหมายที่เป็นพหุนิยมทางกฎหมาย (Legal Pluralism) โดยการใช้กฎหมายอิสลาม (Shariah Law) ควบคู่กับกฎหมายไทย ตามที่บัญญัติไว้ใน พ.ร.บ.ว่าด้วยการใช้กฎหมายอิสลามในเขตจังหวัดปัตตานี นราธิวาส ยะลา และสตูล พ.ศ. 2489 และ พ.ร.บ.การบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 ทำให้กระบวนการไกล่เกลี่ยสามารถผสมผสานหลักการซุลห์ (Sulh) หรือการประนีประนอมในอิสลามกับหลักการไกล่เกลี่ยสมัยใหม่ได้อย่างเหมาะสม<sup>2</sup> อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติกระบวนการเหล่านี้ยังดำเนินการผ่านบทบาทของผู้ชายเป็นหลัก ในขณะที่บทบาทของผู้หญิงยังมีจำกัด ซึ่งอาจขัดต่อหลักความเสมอภาคทางเพศที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 มาตรา 27 และหลักสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ

ปรากฏการณ์ที่น่าสนใจคือ ผู้หญิงมุสลิมในพื้นที่ได้เริ่มมีบทบาทสำคัญในการทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยและสร้างสันติสุข โดยเฉพาะหลังเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบปี 2547 ที่ทำให้ผู้หญิงจำนวนมากต้องปรับบทบาทจากการเป็นเหยื่อหรือผู้ได้รับผลกระทบมาเป็นผู้ขับเคลื่อนการสร้างสันติภาพใน

---

<sup>1</sup> สำนักงานศาลยุติธรรม, “คู่มือการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562,” สำนักงานส่งเสริมการค้า, สืบค้นเมื่อวันที่ 1 กันยายน 2568, <https://oja.coj.go.th/th/content/category/detail/id/8/cid/11045/iid/282557>

<sup>2</sup> Ramizah Wan Muhammad, “The Theory and Practice of Sulh (Mediation) in the Malaysian Shariah Courts,” *IJUM Law Journal* 16, no. 1 (2008): 33-50.

ชุมชน<sup>3</sup> การเปลี่ยนผ่านบทบาทนี้แสดงให้เห็นถึงศักยภาพที่ยังไม่ได้รับการพัฒนาอย่างเต็มที่ในระบบ ยุติธรรมท้องถิ่น งานวิจัยชี้ให้เห็นว่าผู้ไกล่เกลี่ยที่เป็นผู้หญิงมักใช้ทักษะทางสังคม (Soft Skills) เช่น ความเห็นอกเห็นใจ ความยืดหยุ่น และความรู้ความเข้าใจในบริบท ซึ่งสามารถส่งเสริมการแก้ปัญหา อย่างสร้างสรรค์และทำให้มั่นใจได้ว่าเสียงที่หลากหลายจะได้รับการรับฟังในระหว่างการไกล่เกลี่ย ผู้หญิงมักจะนำเอาประสบการณ์ชีวิตและความละเอียดอ่อนทางเพศมาใช้ ซึ่งช่วยให้พวกเขาสามารถ รับมือกับพลวัตทางสังคมที่ซับซ้อนและจัดการกับความไม่เท่าเทียมที่แฝงอยู่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ มากกว่าวิธีการที่ใช้กฎเกณฑ์อย่างเคร่งครัด<sup>4,5</sup> ทักษะเหล่านี้มีคุณค่าอย่างยิ่งในความขัดแย้งทาง สังคมและชุมชน

แม้ว่าจะมีการศึกษาเกี่ยวกับการสร้างสันติภาพในพื้นที่ชายแดนได้หลายเรื่อง แต่ยังคงขาด การศึกษาเจาะลึกเฉพาะเรื่องบทบาทของผู้หญิงมุสลิมในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทอย่างเป็นระบบ ขาด การวิเคราะห์เชิงลึกเกี่ยวกับกระบวนการทำงาน ศักยภาพ และปัญหาอุปสรรคที่ผู้หญิงพบเจอในการ ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยในบริบทเฉพาะของพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางศาสนาและวัฒนธรรม การเพิ่ม บทบาทของผู้หญิงในกระบวนการไกล่เกลี่ยจึงมีความจำเป็นต่อการพัฒนาระบบยุติธรรมในพื้นที่ให้มี ความครอบคลุมและสอดคล้องกับความต้องการของทุกกลุ่มในสังคม โดยเฉพาะในกรณีที่ผู้หญิงเป็น คู่ความหรือผู้ได้รับผลกระทบโดยตรง การมีผู้หญิงเป็นผู้ไกล่เกลี่ยอาจสร้างความเข้าใจและทางออกที่ เหมาะสมและยั่งยืนมากกว่าการดำเนินการโดยผู้ชายเพียงฝ่ายเดียว นอกจากนี้ การศึกษาบทบาท ของผู้หญิงในการไกล่เกลี่ยยังสอดคล้องกับหลักการศาสนาอิสลามที่ให้ความสำคัญกับการสร้างสันติ สุขและการยุติความขัดแย้งด้วยสันติวิธี

การศึกษานี้จึงมุ่งเน้นการทำความเข้าใจบทบาท ศักยภาพ และความท้าทายของผู้หญิง มุสลิมในการเป็นผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้แก่ จังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส เพื่อเติมเต็มช่องว่างความรู้ดังกล่าว และผลการศึกษาในครั้งนี้สามารถเป็นข้อมูลเชิง

<sup>3</sup> อาฟิสสา สาและ, “ผู้หญิงมุสลิมท่ามกลางความขัดแย้ง: การเปลี่ยนผ่านจากเหยื่อสู่ผู้ขับเคลื่อนงานสันติภาพ,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, คณะรัฐศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2553).

<sup>4</sup> Catherine Turner, “‘Soft Ways of Doing Hard Things’: Women Mediators and the Question of Gender in Mediation,” *Peacebuilding* 8, no. 4 (2019): 383 – 401.

<sup>5</sup> Joakim Kreutz Cárdenas, and Magda Lorena, “The Women and Men That Make Peace: Introducing the Mediating Individuals (M-Ind) Dataset,” *Journal of Peace Research* 62, no. 2024 (2024): 182 – 92.

นโยบายเพื่อเสริมสร้างบทบาทของสตรีมุสลิมในกระบวนการยุติธรรมทางเลือกและการพัฒนาสังคม  
สันติสุขในระดับพื้นที่ได้อย่างยั่งยืน

## 2. วัตถุประสงค์การวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาบทบาทของผู้หญิงมุสลิมในกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในพื้นที่จังหวัด  
ชายแดนภาคใต้

2.2 เพื่อศึกษาศักยภาพและปัจจัยความสำเร็จของผู้หญิงมุสลิมในการทำหน้าที่ไกล่เกลี่ย  
ข้อพิพาท

2.3 เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคของผู้หญิงมุสลิมในการทำงานในกระบวนการไกล่เกลี่ย  
ข้อพิพาทในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

## 3. ทบทวนวรรณกรรม

การศึกษามหาวิทยาลัยหญิงมุสลิมในการเป็นผู้ไกล่เกลี่ยในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ต้อง  
อาศัยการทำความเข้าใจแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกันหลายมิติ การทบทวนวรรณกรรมนี้จึง  
จัดระบบความรู้ใน 3 ประเด็นหลัก เพื่อสร้างกรอบการวิเคราะห์ที่ครอบคลุมและเหมาะสมกับบริบท  
การศึกษา

### 3.1 วิวัฒนาการและแนวคิดการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

การระงับข้อพิพาททางเลือก (Alternative Dispute Resolution - ADR) เป็นแนวทางการ  
ยุติข้อพิพาทเชิงสมานฉันท์ที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง<sup>6</sup> เป็นกระบวนการที่บุคคลที่สามซึ่งมี  
ความเป็นอิสระและเป็นกลางช่วยเหลือคู่พิพาทในการเจรจาข้อตกลงร่วมกัน โดยไม่มีอำนาจใน  
การชี้ขาดข้อพิพาท ความสำคัญของกระบวนการระงับข้อพิพาททางเลือกอยู่ที่การช่วยให้คดีสิ้นสุด  
ลงอย่างรวดเร็ว ประหยัดเวลาและค่าใช้จ่าย และทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างคู่กรณีราบรื่น<sup>7</sup> หลักการ

---

<sup>6</sup> สำนักงานศาลยุติธรรม, คู่มือการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทฯ

<sup>7</sup> ชาวนันท์ ผิวจันทร์, “ปัญหาและแนวทางการพัฒนาการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทคดีปกครองในศาลปกครองไทย,”  
วารสารการบริหารการปกครองและนวัตกรรมท้องถิ่น 8, no. 1 (2568): 93-110.

สำคัญประกอบด้วย การดำเนินการภายใต้กรอบกฎหมาย ความสมัครใจของคู่กรณี การรักษาความลับและความไว้วางใจ ความเป็นกลางของผู้ไกล่เกลี่ย และประสิทธิภาพในการยุติคดี<sup>8</sup>

การไกล่เกลี่ยในอิสลามมีรากฐานทางศาสนาที่แข็งแกร่งผ่านแนวคิดซุลห์ (Sulh) ซึ่งหมายถึงการสร้างสันติภาพและการประนีประนอม ซุลห์ไม่เพียงเป็นกระบวนการทางเทคนิค แต่ยังเป็นการปฏิบัติทางจิตวิญญาณที่เน้นการให้อภัย ความเมตตา และการแสวงหาความยุติธรรมที่เป็นธรรมต่อทุกฝ่าย<sup>9</sup> หลักการเพิ่มเติมทางศาสนาที่สนับสนุนกระบวนการไกล่เกลี่ยให้มีประสิทธิภาพ ได้แก่ อัล-อัฟว (Al-Afw) หรือการให้อภัย โดยเน้นว่าการให้อภัยเป็นทางเลือกที่ดีกว่าการแก้แค้น อัล-อิหซาน (Al-Ihsan) หรือความเมตตาและการกระทำความดี ที่สอนให้ผู้ไกล่เกลี่ยปฏิบัติต่อคู่กรณีด้วยความเมตตาและความยุติธรรม และ อัล-อุคฺววะห์ (Al-Ukhuwwah) หรือหลักความเป็นพี่น้องในอิสลาม ที่เน้นการรักษาความสัมพันธ์และความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันในชุมชนมุสลิม ซึ่งทำงานร่วมกันสร้างกรอบจริยธรรมสำหรับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท<sup>10</sup>

ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ กระบวนการไกล่เกลี่ยฝังรากลึกในคำสอนอิสลามและภูมิปัญญาท้องถิ่น<sup>11</sup> ประชาชนนิยมยุติความขัดแย้งด้วยการไกล่เกลี่ยโดยผู้นำชุมชนหรือผู้นำศาสนา โดยเริ่มจากนเคีหัต (การตักเตือน) ตามด้วยซุลห์ รูปแบบการไกล่เกลี่ยมีความหลากหลาย ทั้งแบบมีส่วนร่วมจากชุมชน การใช้หลักกฎหมายภาค การไ้ใช้บารมีผู้ไกล่เกลี่ย และการบูรณาการหลายวิธีในกรณีซับซ้อน<sup>12</sup>

### 3.2 บทบาทผู้หญิงในพื้นที่สาธารณะและกระบวนการไกล่เกลี่ย

แนวคิดเรื่อง "พื้นที่สาธารณะ" (Public Sphere) หมายถึงพื้นที่ทางสังคมที่ผู้คนสามารถมารวมตัวกันเพื่ออภิปราย แลกเปลี่ยน และดำเนินการเพื่อส่วนรวม ซึ่งแตกต่างจากพื้นที่ส่วนตัว

<sup>8</sup> สำนักงานศาลยุติธรรม, คู่มือการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

<sup>9</sup> Ramizah Wan Muhammad, *The Theory and Practice of Sulh*

<sup>10</sup> Ramizah Wan Muhammad, *The Theory and Practice of Sulh*

<sup>11</sup> สุทธิศักดิ์ ดือเระ, ธวัช นุ้ยผอม, นิเลาะ แวอุเซ็ง, ขอซาตี เบญหมัด, และ โสรดา ทะลี, “กระบวนการยุติธรรมทางเลือก: สภาพการดำเนินการรับข้อพิพาททางเลือก ของประชาชนในพื้นที่ชุมชนจังหวัดชายแดนภาคใต้,” *วารสารอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์* 9, no. 2 (2561): 1-14.

<sup>12</sup> สุทธิศักดิ์ ดือเระ, และ มะรอนิง สาแลมิง, “การรับข้อพิพาททางอาญาโดยชุมชนมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนใต้,” *วารสาร AL-NUR บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยฟาฏอนี* 16, no. 30 (2564): 45-62.

(Private Sphere) ที่มักจำกัดอยู่ในครอบครัวและบ้าน<sup>13</sup> การมีส่วนร่วมของผู้หญิงในพื้นที่สาธารณะทางการเมือง การศึกษาของสหประชาชาติพบว่าผู้หญิงมีบทบาทในตำแหน่ง Cabinet members กว่าร้อยละ 22.9 และอยู่ในรัฐสภาสูงถึงร้อยละ 27<sup>14</sup> ในบริบทของสังคมมุสลิมชายแดนใต้ การเข้าสู่พื้นที่สาธารณะของผู้หญิงมีความซับซ้อนและต้องเผชิญกับการต่อรองทางสังคม วัฒนธรรม และศาสนา อย่างไรก็ตาม เหตุการณ์ความไม่สงบที่เริ่มขึ้นอย่างรุนแรงในปี 2547 ได้กลายเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญที่ทำให้ผู้หญิงมุสลิมต้องปรับบทบาทและขยายการมีส่วนร่วมในพื้นที่สาธารณะอย่างมีนัยสำคัญ ตั้งแต่การทำงานในภาคประชาสังคมที่มีความยืดหยุ่นและเป็นอิสระ ไปจนถึงการเข้าสู่กลไกทางการเมืองของรัฐและระบบยุติธรรม

การศึกษาบทบาทของผู้หญิงในการสร้างสันติภาพแสดงให้เห็นถึงวิวัฒนาการที่สำคัญ โดยเฉพาะในบริบทของพื้นที่ความขัดแย้ง กระบวนการเปลี่ยนผ่านของผู้หญิงมุสลิมจากผู้ได้รับผลกระทบสู่ผู้ขับเคลื่อนงานสันติภาพ งานวิจัยระบุว่าผู้หญิงใช้ “ทุนเก่า” จากการยึดถือหลักคำสอนศาสนา ความสัมพันธ์ในครอบครัวและชุมชน และ “ทุนใหม่” จากการมีปฏิสัมพันธ์ท่ามกลางความรุนแรง<sup>15</sup> การเปลี่ยนผ่านนี้แสดงให้เห็นถึงการสร้างพื้นที่สาธารณะใหม่ที่ผู้หญิงสามารถแสดงบทบาทในฐานะตัวแสดงทางสังคม (Social Actors) ที่มีความสำคัญต่อการสร้างสันติภาพ

การก่อตัวของกลุ่มประชาสังคมผู้หญิงชายแดนใต้หลังเหตุการณ์ปี 2547 มีลักษณะการทำงาน 4 ประการ คือ การเยียวยา การส่งเสริมศักยภาพผู้หญิง การประสานความเข้าใจระหว่างผู้ได้รับผลกระทบกับหน่วยงานรัฐ และการเปิดพื้นที่การทำงานในชุมชน<sup>16</sup> และยังพบรูปแบบการทำงานที่หลากหลายมากขึ้น รวมถึงการแสวงหาความยุติธรรม การดูแลสุขภาพ และการส่งเสริมสิทธิมนุษยชน<sup>17</sup>

---

<sup>13</sup> Jürgen Habermas, and Polity Press, "The Public Sphere: An Inquiry into a Category of Bourgeois Society," *Polity* (1989).

<sup>14</sup> UN Women, "Facts and Figures: Women's Leadership and Political Participation," 2025, <https://www.unwomen.org/en/articles/facts-and-figures/facts-and-figures-womens-leadership-and-political-participation>.

<sup>15</sup> ฮาฟิซซา สาและ, *ผู้หญิงมุสลิมท่ามกลางความขัดแย้ง*

<sup>16</sup> เสาวรส ปลื้มใจ, และ อุทิศ สังขรัตน์, "ผู้หญิงกับการสร้างสันติภาพชายแดนใต้," *วารสารมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ* 10, no. 1 (2558).

<sup>17</sup> ดวงหทัย บุณนเจริญกิจ, "ผู้หญิงที่ขยายขอบของกระบวนการสันติภาพชายแดนใต้: มุมมองของผู้หญิงผู้ได้รับ

ผู้หญิงมีบทบาทสำคัญในกระบวนการไกล่เกลี่ยเนื่องจากมีทักษะทางสังคม เช่น ความเห็นอกเห็นใจ ความยืดหยุ่น และความเข้าใจบริบท ซึ่งส่งเสริมการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ การวิเคราะห์กระบวนการสันติภาพ 14 กรณียกย่องการมีผู้หญิงในกระบวนการเจรจาช่วยลดโอกาสกลับมาเกิดสงครามได้ถึงร้อยละ 37<sup>18</sup>

### 3.3 เพศสภาพและการสร้างสันติภาพ

แนวคิดเพศสภาพและการสร้างสันติภาพ (Gender and Peacebuilding) เน้นว่าการสร้างสันติภาพที่ยั่งยืนต้องคำนึงถึงมิติทางเพศและการมีส่วนร่วมของผู้หญิงอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะในบริบทของความขัดแย้งและหลังความขัดแย้ง ผู้หญิงไม่เพียงแต่เป็นผู้ได้รับผลกระทบจากความรุนแรง แต่ยังเป็นตัวแสดงสำคัญในกระบวนการสร้างสันติภาพ การวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมของผู้หญิงในกระบวนการสันติภาพช่วยเพิ่มโอกาสความสำเร็จและความยั่งยืนของข้อตกลงสันติภาพ<sup>19</sup> นอกจากนี้ ผู้หญิงมักนำมุมมองและประเด็นที่แตกต่างเข้ามาในกระบวนการสันติภาพ โดยเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความปลอดภัยของครอบครัว สิทธิของผู้หญิงและเด็ก และการฟื้นฟูชุมชน ซึ่งมักถูกมองข้ามในการเจรจาสันติภาพที่มีแต่ผู้ชาย

การรับรอง UN Security Council Resolution 1325 ในปี ค.ศ. 2000 เป็นจุดสำคัญที่ยอมรับบทบาทของผู้หญิงในการป้องกันความขัดแย้งและการสร้างสันติภาพ แม้ว่าจะผ่านมา 25 ปีแล้ว ผู้หญิงยังคงถูกกีดกันจากกระบวนการสันติภาพอย่างมาก<sup>20</sup> การไกล่เกลี่ยโดยผู้หญิงหรือการไกล่เกลี่ยที่คำนึงถึงมิติทางเพศสามารถช่วยลดความไม่สมดุลทางอำนาจ (power imbalances) ระหว่างคู่กรณี โดยเฉพาะในกรณีที่ฝ่ายหนึ่งเป็นผู้หญิงที่มีภูมิอำนาจต่อน้อยกว่าในสังคมที่มี

---

ผลกระทบ,” *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์* มจร 5, no. 1 (2561),

<sup>18</sup> Giuditta Fontana, "Involving Women in Peace Deals Reduces Chance of a Conflict Restarting by up to 37%, The Conversation," 2025, <https://theconversation.com/involving-women-in-peace-deals-reduces-chance-of-a-conflict-restarting-by-up-to-37-268325>.

<sup>19</sup> Miriam J Anderson, Elizabeth S Corredor, and Julia Zulver, "Rethinking Failure: Feminist Peacebuilding and the Peace Continuum in Violent and Illiberal "Post-Conflict" Settings," *Global Studies Quarterly* 5, no. 1 (2025).

<sup>20</sup> UN Women, "Facts and Figures: Women's Leadership and Political Participation," 2025, <https://www.unwomen.org/en/articles/facts-and-figures/facts-and-figures-womens-leadership-and-political-participation>.

โครงสร้างอำนาจทางเพศ นักไกล่เกลี่ยหญิงสามารถสร้างพื้นที่ปลอดภัย (safe space) ให้ผู้หญิงที่ได้รับผลกระทบจากล้าพูด กล่าวเล่าประสบการณ์ และมีเสียงในการตัดสินใจ ซึ่งเป็นสิ่งที่อาจไม่เกิดขึ้นในกระบวนการไกล่เกลี่ยแบบดั้งเดิมที่ควบคุมโดยผู้ชาย

การศึกษานี้มุ่งเติมเต็มช่องว่างความรู้โดยสร้างความเข้าใจลึกซึ้งเกี่ยวกับศักยภาพ ความท้าทาย และโอกาสในการพัฒนาบทบาทของผู้หญิงมุสลิมให้เป็นผู้ไกล่เกลี่ยที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนากระบวนการยุติธรรมท้องถิ่นที่มีความสมดุลและครอบคลุมความต้องการของทุกกลุ่มในสังคมพหุวัฒนธรรมชายแดนใต้

#### 4. วิธีการวิจัย

บทความนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Research) ที่มุ่งเน้นการทำความเข้าใจเชิงลึกเกี่ยวกับบทบาท ปัญหา และอุปสรรคของผู้หญิงมุสลิมในการทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางกฎหมายในบริบทสังคมพหุวัฒนธรรมชายแดนใต้ การศึกษาใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เนื่องจากต้องการความเข้าใจในมิติของประสบการณ์ ความรู้สึก และทัศนคติที่ซับซ้อน

พื้นที่ศึกษาครอบคลุมสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้แก่ ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส โดยเน้นชุมชนที่มีผู้หญิงมุสลิมทำงานในภาคประชาสังคม มีผู้นำสตรี และมีสตรีนักกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการไกล่เกลี่ย พื้นที่นี้เหมาะสมเนื่องจาก (1) มีการใช้กฎหมายอิสลามควบคู่กับกฎหมายไทย (2) มีกิจกรรมภาคประชาสังคมหลากหลาย โดยเฉพาะกลุ่มผู้หญิงด้านสันติภาพ (3) มีความท้าทายในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม ทำให้การไกล่เกลี่ยเป็นทางเลือกสำคัญ

##### 4.1 กลุ่มตัวอย่างและวิธีการคัดเลือก

การศึกษานี้ใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ผสมผสานกับวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบลูกโซ่ (Snowball Sampling) กลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 15 คน ประกอบด้วย (1) ผู้หญิงภาคประชาสังคม 8 คน (2) ผู้หญิงที่ทำงานในกระบวนการไกล่เกลี่ย 2 คน (3) สตรีนักกฎหมาย 3 คน (4) ผู้นำศาสนา 2 คน

เกณฑ์การคัดเลือกคือ (1) มีประสบการณ์ทำงานเกี่ยวข้องกับการใกล้ชิดข้อพิพาทหรือการระงับข้อพิพาทในชุมชน (2) ปฏิบัติงานและมีภูมิลำเนาในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ (3) ยินดีให้ข้อมูลอย่างเต็มที่

กลุ่มตัวอย่างมีความหลากหลายทั้งอายุ (32-65 ปี) ประสบการณ์การทำงาน (2-30 ปี) และบทบาทหน้าที่ (แม่บ้าน ครู ผู้ประกอบการ นักกฎหมาย และผู้พิพากษา) ในแง่โครงสร้างกระบวนการยุติธรรม นักไกล่เกลี่ยหญิงแบ่งเป็น 3 ระดับ (1) นักไกล่เกลี่ยนอกระบบที่ทำงานภาคประชาสังคม (2) นักไกล่เกลี่ยในระบบศาล (3) นักไกล่เกลี่ยสถานะพิเศษ เช่น ภรรยาผู้นำศาสนา

#### 4.2 เครื่องมือและการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือหลักคือแบบสัมภาษณ์แบบปลายเปิด (Open-ended Interview Guide) แบ่งเป็น 4 ส่วน (1) ข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล (2) บทบาทการทำงานในกระบวนการไกล่เกลี่ย (3) ปัญหาและอุปสรรคในการทำงาน (4) แนวทางการพัฒนาและส่งเสริม

การเก็บข้อมูลใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกโดยผู้วิจัยดำเนินการเอง แต่ละครั้งใช้เวลา 60-90 นาที ทำในสถานที่ที่ผู้ให้สัมภาษณ์รู้สึกสะดวกและปลอดภัย ก่อนการสัมภาษณ์จะชี้แจงวัตถุประสงค์ การรักษาความลับ และขอความยินยอมในการบันทึกเสียง ระหว่างการสัมภาษณ์ใช้เทคนิคการซักถามแบบเปิดและการซักถามติดตาม ชื่อทั้งหมดที่ปรากฏในงานนี้เป็นนามสมมติเพื่อรักษาความลับ

#### 4.3 วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาและการวิเคราะห์เชิงธีมตามแนวทางของ Braun & Clarke (2006)<sup>21</sup> ขั้นตอนประกอบด้วย (1) อ่าน transcript อย่างละเอียดอย่างน้อย 2 รอบ (2) สร้างรหัสเบื้องต้นโดยใช้ open coding (3) จัดกลุ่มรหัสที่เกี่ยวข้องเป็นธีมเบื้องต้น (4) ทบทวนธีมโดยตรวจสอบความสอดคล้องกับข้อมูลต้นฉบับ (5) กำหนดคำนิยามชัดเจนสำหรับแต่ละธีมและเชื่อมโยงธีมเพื่อสร้างเรื่องราวสมบูรณ์ (6) ใช้การตรวจสอบโดยผู้วิจัยหลายคนเพื่อลดอคติ พร้อมเก็บรักษาข้อมูลดิบและเอกสารการวิเคราะห์ไว้ตรวจสอบ

<sup>21</sup> Virginia Braun, and Victoria Clarke, "Using Thematic Analysis in Psychology," *Qualitative Research in Psychology* 3, no, 2 (2006): 77-101.

## 5. ผลการศึกษา

### 5.1 รูปแบบและบทบาทการไกล่เกลี่ยของสตรีมุสลิม

การศึกษาพบว่าสตรีมุสลิมในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้มีบทบาทในการไกล่เกลี่ยที่แบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่มหลัก ตามลักษณะของข้อพิพาทและระดับการดำเนินงาน แต่ละกลุ่มมีวิธีการทำงานและเครื่องมือที่แตกต่างกันตามบริบทเฉพาะ

#### 5.1.1 นักไกล่เกลี่ยในประเด็นความรุนแรงในพื้นที่

กลุ่มนี้ประกอบด้วยสตรีที่ทำงานในฐานะจิตอาสาและตัวแทนชุมชน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้ที่ผ่านการอบรมด้านการไกล่เกลี่ยและกระบวนการสันติวิธีมาแล้ว บทบาทหลักคือการเป็นตัวกลางในการเจรจาข้อพิพาทระหว่างชาวบ้านกับเจ้าหน้าที่รัฐ โดยเฉพาะประเด็นที่เกิดจากความหวาดระแวงและความเข้าใจผิดระหว่างกัน

กระบวนการทำงานเริ่มจากการรับฟังความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ และความต้องการของชาวบ้านที่มาร้องเรียน จากนั้นทำการคัดกรองและนำสารไปเจรจาต่อรองกับเจ้าหน้าที่รัฐที่มีอำนาจในการสั่งการ โดยใช้การเจรจาอย่างสันติวิธีและการสื่อสารที่มีเหตุผล เพื่อให้ฝ่ายเจ้าหน้าที่รัฐเข้าใจชาวบ้านในมุมมองมากกว่าการต่อต้าน

ตัวอย่างเช่น การไกล่เกลี่ยประเด็นการเข้ามาอยู่อาศัยในหมู่บ้านของทหาร ที่สร้างความหวาดระแวงให้กับชาวบ้านในเรื่องความปลอดภัย และประเด็นสัตว์เลื้อย โดยเฉพาะการมีสุนัขในหมู่บ้านมุสลิมที่ทำให้ชาวบ้านรู้สึกไม่สบายใจ ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์คนหนึ่งอธิบายว่า

“ปัญหาที่ต้องไกล่เกลี่ยส่วนใหญ่เกี่ยวกับความไม่เข้าใจของชาวบ้านกับเจ้าหน้าที่รัฐ เพราะว่าเมื่อก่อนทหารเคยมาอาศัยอยู่ในโรงเรียน ก็เลยทำให้ชาวบ้านไม่พอใจ... คือให้ทหารเขาเข้าใจว่าเราไม่ใช่จะไล่พวกเขา แต่เราไม่อยากจะอยู่ในชุมชน ไม่อยากให้อยู่ในหมู่บ้านโดยเฉพาะโรงเรียน... หมู่บ้านของเรานี้เป็นหมู่บ้านของมุสลิมล้วน ๆ คือการที่ทหารเข้ามาอยู่ในนี้ ทำให้มีปัญหาเรื่องเอาสัตว์เลื้อยเอามาในหมู่บ้าน”<sup>22</sup>

---

<sup>22</sup> มูนา, “การสัมภาษณ์กับผู้ไกล่เกลี่ยหญิงมุสลิม,” 28 เมษายน 2565.

อีกกรณีหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการไกล่เกลี่ยในประเด็นความไม่เข้าใจระหว่างเจ้าหน้าที่กับชุมชน

“ประเด็นที่ไกล่เกลี่ยจะเป็นรัฐกับประชาชน เช่น เรื่องเจ้าหน้าที่กับโรงเรียนตาดีกา... เจ้าหน้าที่ลาดตระเวนเดินเข้าไปในโรงเรียนตาดีกา โดยแบบพาป็นเข้าไปเลยจนทำให้เด็ก ๆ นักเรียนที่เรียนอยู่ตกใจ... เราก็เลยโทรหาผู้จัดการของทหาร... แล้วก็ไปจัดการขอโทษชาวบ้านในชุมชนเลย เขาก็ไปแล้วก็เปิดโต๊ะเจรจาแล้วก็ขอโทษกัน... หลังจากนั้นก็พวกเจ้าหน้าที่ก็ได้เข้าไปยุ่งุ่นวายอะไรอีกเลย”<sup>23</sup>

รูปแบบการทำงานมีความหลากหลายขึ้นอยู่กับบริบท ทั้งแบบเข้าพบเจ้าหน้าที่โดยตรงในกรณีที่สถานการณ์ไม่รุนแรง และแบบทำงานผ่านตัวแทนชายในกรณีละเอียดอ่อน การทำงานเป็นทีม (co-mediator) ร่วมกับผู้ชายทำให้การเจรจามีน้ำหนักมากขึ้น แต่บางครั้งเสียงนักไกล่เกลี่ยหญิงถูกบดบัง

ผลลัพธ์ของการทำงานมีความหลากหลาย บางกรณีสำเร็จลดความตึงเครียดเฉพาะหน้า แต่หลายกรณีไม่สำเร็จโดยเฉพาะประเด็นนโยบายระดับสูงที่นักไกล่เกลี่ยหญิงไม่สามารถเข้าถึงผู้มีอำนาจได้โดยตรง ปัจจัยความสำเร็จขึ้นอยู่กับ (1) เครือข่ายกับผู้นำชุมชนและเจ้าหน้าที่ (2) ลักษณะประเด็น โดยประเด็นที่กระทบโดยตรงและแก้ได้ในระดับพื้นที่จะมีโอกาสสำเร็จสูงกว่า (3) บริบทและจังหวะเวลา

เพศภาวะมีทั้งข้อได้เปรียบ เช่น เข้าถึงผู้หญิงและครอบครัวง่ายกว่า ภาพลักษณ์อ่อนโยนทำให้เจ้าหน้าที่รับฟังได้ และข้อจำกัด เช่น ขาดการยอมรับในฐานะผู้มีอำนาจ ถูกจำกัดการเข้าถึงพื้นที่ชายล้วน และความตึงเครียดระหว่างการทำงานอิสระกับการเป็น “ลูกมือ” นักไกล่เกลี่ยหญิงบางคนมองข้อจำกัดนี้เป็นความจริงทางโครงสร้างที่ต้องใช้ให้เป็นประโยชน์มากกว่าการต่อสู้ สะท้อนกลยุทธ์การต่อรองภายในข้อจำกัดทางโครงสร้าง ความสำเร็จจึงขึ้นอยู่กับความสามารถในการสร้างพันธมิตร การเข้าใจบริบท และการเลือกใช้กลยุทธ์ที่เหมาะสม

<sup>23</sup> อาอิซะฮ์, “การสัมภาษณ์กับผู้ไกล่เกลี่ยหญิงมุสลิม,” 28 เมษายน 2565.

### 5.1.2 นักไกล่เกลี่ยในประเด็นครอบครัวและมรดก

กลุ่มนี้ทำหน้าที่หลักในการรับเรื่องร้องเรียน รับฟังปัญหา คอยให้คำแนะนำในเบื้องต้น และเป็นคนกลางประสานกับอัยการหรือผู้นำชุมชน เพื่อให้เกิดการเจรจาไกล่เกลี่ยกับคู่กรณี ประเด็นของความรุนแรงในครอบครัวส่วนใหญ่แล้วเหยื่อเป็นผู้หญิง การเข้ามาเป็นตัวกลางของจิตอาสากลุ่มนี้มีความสำคัญมากที่ช่วยให้การแก้ไขปัญหาเป็นไปอย่างลุล่วง

โครงสร้างการทำงานเริ่มจากการจัดตั้งศูนย์บริการให้คำปรึกษาถูกจัดตั้งอย่างเป็นทางการ เครือข่ายขยายขยายโดยอาศัยเครือข่ายของภรรยากรรมการอิสลามประจำอำเภอกับหลัก ภรรยา กรรมการประจำอำเภอก็ทำหน้าที่ในการเป็นหัวหลักในการจัดตั้งศูนย์ให้คำปรึกษาในพื้นที่ของตนเอง และดึงเครือข่ายสตรีในพื้นที่เข้ามาช่วยเสริมกำลังเป็นอาสาสมัครหมุนกันทำหน้าที่รับเรื่อง ร้องเรียนและให้คำปรึกษาแก่เหยื่อต่อไป

ผู้ให้สัมภาษณ์อธิบายถึงความสำคัญของการมีผู้หญิงในกระบวนการนี้ว่า

“การทำงานต้องมีผู้ช่วยด้วย... แต่ว่าเราจะมีถึงภรรยาผู้นำด้วยในส่วนของ ผู้นำ ภรรยาอัยการ ภรรยานายกอบต. ภรรยากำนันผู้ใหญ่บ้าน... ถ้าเราได้เข้าถึง ภรรยาของผู้นำทั้งหลายมันจะทำงานได้ง่ายขึ้น คล่องขึ้นเพราะผู้หญิงเราเข้าใจใน ความเป็นผู้หญิงด้วยกันมากกว่า ซึ่งส่วนใหญ่เคสมาร้องเรียนเป็นผู้หญิง”<sup>24</sup>

โดยเฉพาะในกรณีความรุนแรงในครอบครัว การมีผู้หญิงเป็นผู้ไกล่เกลี่ยมีความสำคัญอย่างยิ่ง

“เหยื่อจะสะดวกใจมากกว่าที่จะเล่าเช่น เธอถูกโดนทุบตีตรงไหนบ้าง ก็ ต้องมีหลักฐานแล้วก็ต้องมีการถ่ายรูปด้วย ซึ่งทางอัยการหรือกรรมการอิสลาม ไม่ สามารถที่จะดูได้ แต่เราสามารถดูแลเก็บข้อมูลถ่ายรูปไว้เป็นหลักฐานได้”<sup>25</sup>

กระบวนการดำเนินงานเริ่มจากการรับเรื่องร้องเรียนโดยให้กรอกแบบฟอร์มเพื่อบันทึก รายละเอียดเบื้องต้นของผู้ร้อง จากนั้นมีการเรียกเพื่อพูดคุยรายละเอียดของการร้องเรียน และให้ เหยื่อสามารถเล่ารายละเอียดของปัญหาให้ตัวแทนจิตอาสาของศูนย์ได้ โดยมีพื้นที่ส่วนตัวรองรับ เพื่อให้เหยื่อรู้สึกเป็นส่วนตัวและผ่อนคลายให้มากที่สุด หากเป็นกรณีที่หนักและเหยื่อต้องได้รับการ

---

<sup>24</sup> อัยนา, “การสัมภาษณ์กับผู้ไกล่เกลี่ยหญิงมุสลิม,” 29 เมษายน 2565.

<sup>25</sup> อัยนา, “การสัมภาษณ์กับผู้ไกล่เกลี่ยหญิงมุสลิม,”

ช่วยเหลือจากอิหม่าม ภรรยาจะนำรายละเอียดเสนอไปยังอิหม่ามเพื่อเรียกให้เหยื่อและคู่กรณีเข้ามาไกล่เกลี่ยเจรจาด้วยกัน

### 5.1.3 นักไกล่เกลี่ยในชั้นศาล

การไกล่เกลี่ยที่ต้องเข้าสู่กระบวนการในชั้นศาลนั้นส่วนใหญ่เป็นกรณีที่ไม่สามารถตกลงกันเองได้ หรือไม่สามารถพึ่งพาการไกล่เกลี่ยจากผู้นำชุมชนหรือนักไกล่เกลี่ยจิตอาสาในชุมชนได้ จึงต้องส่งต่อให้ศาลเป็นผู้ตัดสิน โดยส่วนใหญ่ก่อนที่จะส่งต่อไปยังศาล นักไกล่เกลี่ยที่ทำงานในชั้นศาลไม่ว่าจะเป็นทนายความหรือผู้พิพากษาสมทบจะเรียกคู่ขัดแย้งเข้ามาเจรจาไกล่เกลี่ยในเบื้องต้นก่อน

นักไกล่เกลี่ยหญิงในชั้นศาลมีบทบาทที่แตกต่างกันตามช่วงเวลาของกระบวนการยุติธรรม โดยแบ่งเป็นสองกลุ่ม กลุ่มแรกคือการไกล่เกลี่ยก่อนฟ้องคดี ซึ่งส่วนใหญ่เป็นทนายความที่ให้คำปรึกษาและพยายามไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนนำคดีเข้าศาล โดยทำงานตามประสบการณ์และทักษะของตนเอง ส่วนใหญ่ไม่ได้ผ่านการอบรมตาม พ.ร.บ. ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 กลุ่มที่สองคือการทำงานในชั้นศาลหลังฟ้องคดี ประกอบด้วยทนายความที่พยายามประนีประนอมยุติคดีและผู้พิพากษาสมทบศาลอิสลามที่ไกล่เกลี่ยคดีครอบครัวและมรดก

คนกลางหรือนักไกล่เกลี่ยจะทำหน้าที่ในการอำนวยความสะดวกให้คู่ขัดแย้งมาพูดคุยตกลงกัน เพื่อให้บรรลุข้อตกลงของทั้งสองฝ่าย โดยคนกลางจะไม่มีอำนาจในการตัดสินใจแทน อำนาจการตัดสินใจจะอยู่ที่คู่ขัดแย้ง กระบวนการนี้จะเกิดขึ้นอย่างสมัครใจ โดยที่คู่ขัดแย้งจะต้องเต็มใจที่จะยอมรับความช่วยเหลือที่จะให้คนกลางเข้ามาช่วยจัดการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง

ผู้ไกล่เกลี่ยในชั้นศาลมองว่าการไกล่เกลี่ยก่อนขึ้นศาลมีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากสามารถช่วยลดความเสียหายทั้งด้านการเงินและความสัมพันธ์

“คดีขึ้นศาลไม่ได้สนุกนะต้องจ่ายค่าคดีค่าทนายแล้วถ้าครั้งเดียวไม่สำเร็จ ต้องมี 2-3 ครั้งบางทีหมดเงินไปแล้วสมบัติก็หมดเหมือนกัน... ถ้าสามีภรรยาถ้าวัยศาลยังพ่อแม่กับลูก ถ้าลูกเรียกร้องพ่อแม่ต้องขึ้นศาล ความเป็นแม่ก็ไม่มีแล้วแหละ มันหมดแล้วละ ก็ไม่อยากให้เป็นอย่างนั้นก็เลยไกล่เกลี่ยไว้ก่อน แต่ของเราโชคดี ทำ

2 หน้าที่ ด้วยความเป็นนักไกลเกลี่ยที่เราเป็นมุสลิมด้วยเราก็คิดว่ามันก็ดีกว่าขึ้น  
ศาล”<sup>26</sup>

จากการศึกษาสตรีนักไกลเกลี่ยสตรีมุสลิมให้คุณค่าของบทบาทการเป็นนักไกลเกลี่ยของ  
ตนเองไปในแนวทางเดียวกันคือ การเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างและขับเคลื่อนความสันติสุขในพื้นที่  
การมีส่วนช่วยให้คนในชุมชนมีความรู้ ความกล้าหาญในการเผชิญหน้ากับการแก้ไขปัญหาต่างๆ ใน  
ชุมชนอย่างสันติ โดยเฉพาะความขัดแย้งระหว่างประชาชนกับเจ้าหน้าที่รัฐ

## 5.2 ศักยภาพของนักไกลเกลี่ยสตรีมุสลิม จุดแข็ง จุดอ่อน และแนวทางการพัฒนาตนเอง

### 5.2.1 ความเป็นสตรีมุสลิมกับการไกลเกลี่ย

ความเป็นธรรมชาติของสตรีที่นุ่มนวล อ่อนโยน ละเอียดย่อม ช่วยสร้างบทบาทในฐานะผู้  
ลดความขัดแย้งในชุมชนได้ การประนีประนอมและการไกลเกลี่ยจึงสามารถได้ผลลัพธ์ที่ดีในระยะ  
ยาว จากการศึกษาพบว่า ความเป็นผู้หญิงมีผลอย่างมากกับการไกลเกลี่ยและผลลัพธ์ของการไกล  
เกลี่ย มีการใช้ความเป็นผู้หญิงเป็นกลยุทธ์เครื่องมือสำคัญในกระบวนการไกลเกลี่ยผู้ให้สัมภาษณ์  
อธิบายถึงข้อได้เปรียบของความเป็นผู้หญิงในการไกลเกลี่ยว่า

“เวลาที่มีการพูดคุยมีการเจรจาจะเบากว่า และก็ไม่ใช่อารมณ์ คือเขาก็  
อาจจะรับฟังเรามากกว่าถ้าผู้ชายไป... ถ้าเราเป็นผู้หญิงไป แม้เขาจะโกรธมาก ๆ แต่  
เห็นผู้หญิงไปคนเดียวนี้ความโกรธเขาอาจจะลดลง จากที่เขาไม่ยอมฟังเขาอาจจะยอม  
ฟังเราก่อน... อย่างน้อยเขายอมรับฟังเรา เราก็นำเสนอสิ่งที่เราอยากพูดออกไป  
ก่อน”<sup>27</sup>

ในชั้นศาล ความอ่อนโยนของผู้หญิงกลายเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างบรรยากาศเอื้อ  
ต่อการเจรจา

“ถ้าเราใช้ความเป็นผู้หญิง ความอ่อนโยน เช่น การใช้ลักษณะการพูดที่ไม่  
กลัวเรา เขาสบายใจให้เราเชื่อ... ถ้าเราไปพูดดีพูดเพราะ พูดเบา ๆ พูดดี ๆ อ่อนโยน

<sup>26</sup> ฟาฏิมะฮ์, “การสัมภาษณ์กับผู้ไกลเกลี่ยหญิงมุสลิม,” 9 มิถุนายน 2565.

<sup>27</sup> มูนา, “การสัมภาษณ์กับผู้ไกลเกลี่ยหญิงมุสลิม,”

ปลอบใจเขา ให้เขานิ่งให้เขาสงบ ให้เขาได้มีสติ มีเวลาคิดก่อน เขาก็จะตั้งสติได้แล้วฟังเรา ผู้หญิงจะพูดให้ลูกความหรือคนใกล้ชิดรู้สึกอบอุ่น ไว้วางใจเรา”<sup>28</sup>

นอกจากความเป็นผู้หญิง ความเป็นสตรีมุสลิมยังมีความสำคัญเป็นพิเศษในบริบทพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ประชาชนส่วนใหญ่เป็นมุสลิม การมีนักใกล้ชิดสตรีมุสลิมช่วยให้กระบวนการไกล่เกลี่ยและการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบราบรื่นมากกว่านักใกล้ชิดสตรีทั่วไป

“การที่เราเป็นมุสลิมะห์ทำให้เขายอมรับ ยอมรับฟังข้อเสนอ ข้อคิดของเรามากกว่า อย่างน้อยเราไปถึงเราก็มีการทักทายมีการสละมเหมือนที่อิสลามสอน... เราจะทำตัวเรียบร้อยมีต๊ะดี เราไปเราแค้มให้เขาก่อน... เหมือนเราจะอ้างอัลฮาดิษ คำสอนอะไรหลายๆอย่างให้เขาฟังด้วย... เหมือนว่าจากคำพูดของเรา น้ำเสียงของเรา กริยา มารยาทของเราเนี่ยมันเป็นเครื่องมือ จากที่เขาโกรธเขาก็อาจจะลง”<sup>29</sup>

ในบริบทของการทำงานในชั้นศาล ความเป็นมุสลิมสร้างความเชื่อมั่นพิเศษ

“เราเป็นทนายมุสลิมคนเดียว เรื่องกฎหมายอิสลามเราต้องศึกษาเยอะแล้ว เขาจะเชื่อถือเวลาที่เรากล่าวไกล่เกลี่ย ถ้าเป็นมุสลิมด้วยกัน เขารู้ว่าเราเป็นมุสลิม เราคลุมฮิญาบเข้าศาลปกติ และเราเป็นมุสลิมที่อยู่ข้างความถูกต้อง”<sup>30</sup>

## 5.2.2 การใช้บทบาทความเป็นแม่ในกระบวนการไกล่เกลี่ย

มิติของความเป็นเพศหญิง ไม่เพียงแต่เรื่องคุณสมบัติในความอ่อนน้อม อ่อนโยน เท่านั้น แต่ความเป็นแม่ของเพศหญิงยังมีผลช่วยให้การไกล่เกลี่ยดำเนินไปอย่างราบรื่นได้อีกด้วย การแบ่งปันประสบการณ์เดียวกัน การอาศัยความเป็นแม่ อายุ วุฒิภาวะ ที่ทำให้อีกฝ่ายเกรงใจ และแสดงความเป็นห่วง ทำให้อีกฝ่ายรู้สึก ว่า นักไกล่เกลี่ยไม่ได้มาเจรจาเพื่อหวังผลประโยชน์แต่ฝ่ายเดียว และยอมรับฟังข้อเสนอของนักไกล่เกลี่ยได้มากขึ้น

“ผู้หญิงเขาจะมีความเป็นแม่ การไกล่เกลี่ยในเรื่องมรดกเรื่องของครอบครัว ความรู้สึกของแม่คือไม่อยากให้เขาต้องหย่าจากกัน แต่ถ้าเขาต้องหย่าอย่า

<sup>28</sup> อัสมา, “การสัมภาษณ์กับผู้ไกล่เกลี่ยหญิงมุสลิม,” 11 พฤษภาคม 2565.

<sup>29</sup> มูนา, “การสัมภาษณ์กับผู้ไกล่เกลี่ยหญิงมุสลิม,”

<sup>30</sup> ฟาฏิมะฮ์, “การสัมภาษณ์กับผู้ไกล่เกลี่ยหญิงมุสลิม,”

กันด้วยการถูกกระทำก็ต้องหาแต่ก็อยากให้นักถึงลูกเป็นเรื่องสำคัญ... ถ้าเป็นไปได้ก็จะเลือกคนที่มีความอดทนสูง มีความเมตตาสูง”<sup>31</sup>

ความสำคัญของการสนับสนุนจากครอบครัวในการทำงานใกล้เคียง

“อาจเพราะมีครอบครัวที่สงบสุขก็ได้ อัลฮัมดุลิลละห์ อัลลอฮ์ให้ ตอนนี้เขาสันนิษฐานเราทุกอย่างเลย จะทำอะไรได้หมด สามีก็สนับสนุนเต็มที่... เราว่าครอบครัวสำคัญที่ทำให้งานต่าง ๆ เป็นสุข แต่ถ้าครอบครัวอ่อนแอเมื่อไร เราจะทำงานข้างนอกไม่ได้เลย”<sup>32</sup>

การใช้ประสบการณ์ความเป็นแม่ในการให้คำปรึกษา

“มีเคสหนึ่งมาปรึกษาเรื่องลูกว่าตนเองดูแลลูกได้ไม่ดี เพราะต้องไปกรีดยางแต่เช้า ไม่มีเวลาพอที่จะเอาใจใส่ลูก เราก็พยายามเล่าจากครอบครัวของตัวเอง... กับเด็กๆ เราก็ทำเหมือนตัวเองเป็นแม่ไปเลย... ให้เขามีความรู้สึกว่าเราเป็นแม่ให้เขาได้ เขาก็จะเล่าในทุกๆ เรื่องที่เขาอยากจะทำเขาอยากจะทำก็ได้”<sup>33</sup>

### 5.2.3 การนำเอาหลักการอิสลามมาปรับใช้ในกระบวนการใกล้เคียง

จากการศึกษาพบว่านักใกล้เคียงสตรีมุสลิมได้นำหลักการอิสลามเข้ามาปรับใช้ในกระบวนการใกล้เคียงอย่างมาก โดยเฉพาะการยึดหลักของการให้อภัย การประนีประนอมโดยให้นึกถึงพระผู้เป็นเจ้าเป็นหลัก เห็นแก่ส่วนรวม หรือกรณีที่มีข้อพิพาทเกี่ยวกับประเด็นความรุนแรงในครอบครัวและมรดก จะนำหลักการอิสลามเข้ามาอธิบาย ให้คำปรึกษา และให้ทางออกแก่ทั้งสองฝ่าย นอกจากนี้หลักการอิสลามยังถูกนำมาปรับใช้ในกระบวนการของการเยียวยาจิตใจของผู้ได้รับผลกระทบจากความรุนแรงอีกด้วย

การใช้หลักการศาสนาในการเยียวยาตนเองและผู้อื่น มีความสำคัญอย่างยิ่ง

“ใช้หลักการอิสลามเยอะเลย... หลังจากที่เป็นแบบนี้แหละ จากที่เราละหมาดฮายัตทุกคืน กลายเป็นว่าเราซึ้งใจจะหมด... เราก็เลยใช้เวลาบำบัด ไปหาหมोजิตเวช หาบาบอ กินยาจนกระทั่งหาย... การที่จะกลับมาเป็นปกติได้ เราจะใช้

---

<sup>31</sup> ฟาฎิมะฮ์, “การสัมภาษณ์กับผู้ใกล้เคียงหญิงมุสลิม,”

<sup>32</sup> ฟาฎิมะฮ์, “การสัมภาษณ์กับผู้ใกล้เคียงหญิงมุสลิม,”

<sup>33</sup> อัยนา, “การสัมภาษณ์กับผู้ใกล้เคียงหญิงมุสลิม,”

ศาสนาบำบัดมาก ทุกครั้งเวลาถูกเชิญไปพูด เราจะเข้าใจคนที่เจอเหตุการณ์รุนแรงกับครอบครัวแบบเดียวกัน เราจะแนะนำให้เขาใช้ศาสนาบำบัดเหมือนกัน ให้นึกถึงอัลลอฮ์ให้ดูอาร์ยะยะๆ ให้จิตใจเราโล่งขึ้นสว่างขึ้นก่อน”<sup>34</sup>

“เราหนีตากับอัลลอฮ์ดีเลยที่เราจะต้องช่วยเหลือชาวบ้านโดยที่ไม่ได้หวังอะไรจากชาวบ้านแล้วก็ได้คิดที่จะเบียดเบียนอะไรชาวบ้าน การที่เราไม่ใช้อารมณ์ ใช้เหตุผลมาคุยกัน ถ้าฝ่ายหนึ่งร้อน เราก็ดึงเย็นให้ได้ก่อน คือไม่ฝักฝ่ายใดเราต้องฟังทั้งสองฝ่าย เราแสดงความเป็นห่วงแก่ทั้งสองฝ่าย”<sup>35</sup>

## 5.2.4 ปัจจัยที่นำไปสู่ความสำเร็จในการไกล่เกลี่ย

จากการศึกษาปัจจัยหลักที่เป็นองค์ประกอบสำคัญนำไปสู่ความสำเร็จในการไกล่เกลี่ยของสตรีมุสลิม 6 ประการ

**การมีเจตนาบริสุทธิ์และความเป็นกลาง** เป็นรากฐานสำคัญของการไกล่เกลี่ยที่มีประสิทธิภาพ นักไกล่เกลี่ยต้องตั้งเจตนาบริสุทธิ์ ไม่เอนเอียงฝักฝ่ายใด และทำเพื่อพระผู้เป็นเจ้า ความเป็นกลางนี้เป็นทั้งหลักการทางเทคนิคและทางจิตวิญญาณที่ช่วยรักษาความสมดุลและเป็นธรรมต่อทุกฝ่าย

**การแสวงหาความช่วยเหลือจากพระเจ้าและการใช้หลักการศาสนา** เป็นลักษณะเฉพาะที่แตกต่างจากผู้ไกล่เกลี่ยทั่วไป การฟังฟังอำนาจทางจิตวิญญาณช่วยให้มีความมั่นใจในการเผชิญสถานการณ์ที่ท้าทาย และสร้างความเชื่อมั่นจากชุมชนมุสลิม

**ความรู้และความเข้าใจที่หลากหลาย** นักไกล่เกลี่ยจำเป็นต้องมีความรู้ทั้งด้านกฎหมาย หลักการศาสนา จิตวิทยา และบริบทสังคมวัฒนธรรมท้องถิ่น ความรู้เหล่านี้ช่วยให้วิเคราะห์ปัญหาเสนอทางออก และสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ

**ทักษะการสื่อสารและการเป็นนักฟังที่ดี** นักไกล่เกลี่ยต้องมีทักษะเชิงวาเชสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ ควบคู่กับการเป็นนักฟังที่ดีที่รับฟังและเข้าใจความต้องการที่แท้จริงของคู่กรณี การผสมผสานระหว่างการฟังอย่างตั้งใจและการสื่อสารที่เหมาะสมช่วยสร้างบรรยากาศเอื้อต่อการเจรจา

<sup>34</sup> มูนา, “การสัมภาษณ์กับผู้ไกล่เกลี่ยหญิงมุสลิม,”

<sup>35</sup> อาอิซะฮ์, “การสัมภาษณ์กับผู้ไกล่เกลี่ยหญิงมุสลิม,”

**ความอดทนและความมุ่งมั่น** เป็นคุณลักษณะที่จำเป็นอย่างยิ่งในสถานการณ์ซับซ้อนและใช้เวลานาน นักไกล่เกลี่ยต้องมีความอดทนในการติดตาม ประสานงาน และดำเนินการอย่างต่อเนื่อง จนกว่าจะได้ข้อยุติที่เป็นธรรม

**การครองตนที่น่าเชื่อถือและความจริงใจ** นักไกล่เกลี่ยต้องวางตัวอย่างดีและแสดงความจริงใจ ความน่าเชื่อถือไม่เพียงเกิดจากการกระทำ แต่ยังรวมถึงการแต่งกาย วาจา และกิริยามารยาทที่เหมาะสมตามบริบททางสังคมและศาสนา

### 5.3 ปัญหาและอุปสรรคที่พบเจอในบทบาทของนักไกล่เกลี่ย

#### 5.3.1 จุดแข็งและจุดอ่อนของนักไกล่เกลี่ยสตรีมุสลิม

จากการศึกษาพบว่า จุดแข็งที่สำคัญของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่คือ ความจริงใจในการทำงาน การพยายามช่วยเหลืออย่างสุดความสามารถโดยไม่ได้นิ่งเฉยถึงผลตอบแทนที่จะได้รับ เนื่องจากการทำงานตรงนี้เป็นงานจิตอาสา โดยส่วนใหญ่ไม่มีงบประมาณสนับสนุน ดังนั้น นักไกล่เกลี่ยจำเป็นต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ด้วยตนเอง การมีสถานะพิเศษและเครือข่ายที่แข็งแกร่งเป็นจุดแข็งสำคัญ ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์อธิบายว่า

“จุดแข็งของเราคือ เป็นภรรยาบอ เป็นจุดที่เรามีความไว้วางใจแล้วก็เชื่อมั่นศรัทธา และโชคดีตรงที่ว่าบอเองก็ให้การสนับสนุนอย่างเต็มที่ด้วย... มีความรู้สึกว่าคนที่เข้ามาหาเรามีความไว้วางใจในการที่เป็นเราในความเป็นภรรยาบอ และเรายังเป็นประธานชมรมผู้นำมุสลิมะห์ด้วย อย่างน้อยที่สุดคือเรามีกิจกรรมร่วมกัน มีเครือข่ายแต่ละอำเภอ”<sup>36</sup>

“คนที่เหมาะกับมุสลิมะห์ น่าจะเป็นคนที่เกี่ยวกับครอบครัว โดยเฉพาะตอนนี้ครอบครัวที่ได้รับผลกระทบจากความรุนแรงมีเยอะมาก... คนนี้น่าจะลงไปช่วยมากๆ เองานเสริม ไปสอนทักษะอาชีพให้เขา สอนทำกับข้าว ตัดเย็บเสื้อผ้า... ถ้าเขาเย็บผ้าได้ อาจารย์เขาจะหาจักรมาให้ หางมาให้ ซื้อผ้ามาให้/เศษผ้าให้เขาเย็บกระเป๋ากลับ”<sup>37</sup>

ในขณะที่จุดอ่อนส่วนใหญ่จะอยู่ที่ความมั่นใจในฐานะที่เป็นผู้หญิง บางครั้งเมื่ออยู่ในสถานการณ์ของการเจรจาต่อรองที่เต็มไปด้วยผู้ชาย นักไกล่เกลี่ยก็อาจมีความรู้สึกมั่นใจน้อยลง ทั้งนี้

---

<sup>36</sup> อัยนา, “การสัมภาษณ์กับผู้ไกล่เกลี่ยหญิงมุสลิม,”

<sup>37</sup> มูนา, “การสัมภาษณ์กับผู้ไกล่เกลี่ยหญิงมุสลิม,”

นักไกลเกลี่ยจึงอาศัยความสงบนิ่ง พยายามดึงสติให้อยู่ในสถานการณ์นั้นให้มากที่สุด และพยายามคิดหาวิธีเพื่อทำให้การเจรจาไกลเกลี่ยสำเร็จลุล่วง

“เรื่องความขัดแย้งในเหตุการณ์ความไม่สงบ เรื่องที่ใครมีปัญหากับใคร ทะเลาะ/อคติกับใคร ไม่เหมาะกับผู้หญิงและเสี่ยงกับมุสลิมะห์ ถ้ามัวทำไต่ถาม ทำได้ไหม ทำได้แต่ก็เสี่ยง... ผู้หญิงเราเวลาเป็นเรื่องแบบนี้ พอเขาเห็นว่าเป็นผู้หญิงเขาก็ไม่เอาแล้ว ถ้าเป็นผู้ชาย แต่งตัวดี ๆ สุภาพ ถ้าเข้าไปเกลี่ยเกลี้ย เขาอาจจะให้ความเชื่อถือมากกว่า... เราอาจจะไปช่วย เป็นลูกมือ”<sup>38</sup>

### 5.3.2 อุปสรรคที่พบเจอในการทำงานนักไกลเกลี่ย

ความเชื่อมั่นของคู่ความในการเจรจาไกลเกลี่ย บางครั้งเมื่อคู่ความเห็นว่านักไกลเกลี่ยเป็นผู้หญิงอาจไม่เชื่อมั่นในช่วงแรก กระทั่งนักไกลเกลี่ยจะต้องพิสูจน์ให้เห็นความสามารถของตนเองเพื่อเรียกความเชื่อมั่นกลับมา การมีมุมมองต่อการทำงานของผู้หญิงในลักษณะนี้เป็นการลดทอนคุณค่าของนักไกลเกลี่ย และสร้างอุปสรรคการทำงานในระยะแรกให้กับนักไกลเกลี่ยเป็นอย่างมาก เธอจะต้องรวบรวมความกล้าและความไม่มั่นใจทุกครั้งก่อนการปฏิบัติหน้าที่ และต้องอาศัยการปรับตัวในการทำงานร่วมกับเพศชาย

ความท้าทายนี้สะท้อนให้เห็นในคำให้สัมภาษณ์

“เวลาเราไปไกลเกลี่ยเนี่ยเรากลัวว่าเราจะไม่ยอมรับฟังในสิ่งที่เราเสนอ บางทีพอเราเสนอไปเขาจะรับไหม เราคุยแบบนี้ๆ เขาจะยอมรับฟังไหม หรือเขาฟังอย่างเดียวแต่ไม่เอาไปใช้ ไม่เอาไปปฏิบัติ แต่พอเราไปพูดคุยแล้วเขายอมรับเรา แล้วเอาข้อเสนอเราไปปฏิบัติ เราก็งงอก ดีใจกับสิ่งที่เราได้ทำลงไป”<sup>39</sup>

“มีส่วนใหญ่ผู้ชายก็หาว่าอ้อผู้หญิง อย่างนั้นอย่างนี้อ่อนแอ อย่าไปเชื่อ ไม่น่าเชื่อถือ ไม่เก่งหรอก คือ บูลี่เรา ดูถูกเรา การพูดแบบลดทอนความสามารถของเรา มันมีอยู่ โดนประจำ... เจอบ่อยมากค่ะ บ่อยมาก บ่อยจนชิน”<sup>40</sup>

<sup>38</sup> มูนา, “การสัมภาษณ์กับผู้ไกลเกลี่ยหญิงมุสลิม,”

<sup>39</sup> มูนา, “การสัมภาษณ์กับผู้ไกลเกลี่ยหญิงมุสลิม,”

<sup>40</sup> อัสมา, “การสัมภาษณ์กับผู้ไกลเกลี่ยหญิงมุสลิม,”

### 5.3.3 การขาดงบประมาณ

เนื่องจากการทำงานเป็นนักไกล่เกลี่ยของกลุ่มตัวอย่างบางคนเป็นการทำงานจิตอาสา ที่ตั้งใจอุทิศตัวเพื่อช่วยเหลือสังคม แต่ต้องยอมรับว่าการทำงานและการปฏิบัติหน้าที่ในแต่ละครั้งล้วนมีค่าใช้จ่าย อย่างน้อยที่สุดคือ ค่าเดินทาง การขาดงบประมาณสนับสนุนทำให้การทำงานในบางขั้นตอนอาจขาดประสิทธิภาพเท่าที่ควร อาทิ การพัฒนาคุณภาพของการรวบรวมและจัดเก็บข้อมูล เนื่องจากไม่มีความสามารถในการจ้างบุคลากรที่มีความรู้ด้านเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาช่วยพัฒนาระบบการทำงาน จึงต้องอาศัยการทำงานที่ยังยึดกับเครื่องมือเดิม ๆ อาจทำให้การจัดเก็บข้อมูลมีประสิทธิภาพน้อยลง และการทำงานเกิดความล่าช้า

“ถ้าช่วงนี้ค่ะที่ว่าไม่ค่อยมีงบประมาณแต่เราก็ยังทำงานได้อยู่ ก็ช่วยๆ กันค่ะ... โชคดีตรงที่ว่าก่อนหน้านี้ฉันชมรมเราได้มีการรับทำอาหารให้กับทางสำนักงานด้วย... เรามีรายได้เล็กๆ น้อยๆ ตรงนี้ก็จะมาช่วยตรงนี้”<sup>41</sup>

### 5.3.4 ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

การทำงานนักไกล่เกลี่ยโดยเฉพาะการต้องเป็นตัวกลางในการเจรจาในประเด็นความรุนแรง ความขัดแย้งของทั้งสองฝ่าย ปฏิเสธไม่ได้ว่าเป็นการทำงานที่มีความเสี่ยงทั้งต่อชีวิตและทรัพย์สินของคนกลางเอง เนื่องจากความไม่พอใจของฝ่ายที่เสียผลประโยชน์มากกว่า การใช้ชีวิตท่ามกลางความเสี่ยงที่มากขึ้นจึงต้องอาศัยการเสียสละอย่างมากและการปรับตัวเพื่อระมัดระวังและลดความเสี่ยงให้เกิดขึ้นน้อยที่สุด

“ข้อกังวลของทีมงานเจ้าหน้าที่ก็คือในเรื่องของการถูกข่มขู่ ถูกข่มขู่จากสามีที่ว่าพอเราได้ดูแลภรรยาเขาแล้วก็แนะนำในสิ่งที่เขาสามารถที่จะแยกและฟ้องหย่า แต่ว่าสามีไม่ยอมหย่าก็จะมาข่มขู่เจ้าหน้าที่ มีการเอาปืนมาวาง... ทางบาบาก็เคยขอทางจังหวัดว่าให้มีตำรวจที่จะมาคุ้มกันตรงนี้แต่ว่ายังไม่ได้ คือในมุมมองของเรา เราว่าจำเป็นนะจำเป็นที่ว่าจะต้องมีตำรวจอยู่ที่สำนักงานด้วยหนึ่งคน”<sup>42</sup>

---

<sup>41</sup> อัยนา, “การสัมภาษณ์กับผู้ไกล่เกลี่ยหญิงมุสลิม,”

<sup>42</sup> อัยนา, “การสัมภาษณ์กับผู้ไกล่เกลี่ยหญิงมุสลิม,”

#### 5.4 มุมมองจากผู้นำชุมชนที่เป็นผู้ขายตอบทบทวนของนักไกล่เกลี่ยสตรีมุสลิม

การทำงานในฐานะนักไกล่เกลี่ย หลีกเลียงไม่ได้ที่จะต้องทำงานร่วมกับหน่วยงานหลายฝ่าย และทำงานร่วมกับมุสลิมินโดยเฉพาะกลุ่มผู้นำชุมชน จากการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นผู้นำชุมชน(มุสลิมิน) มีมุมมองต่อการทำหน้าที่ของสตรีมุสลิมในบทบาทของนักไกล่เกลี่ยในเชิงบวก โดยมองว่า การที่สตรีมุสลิมเข้ามาทำหน้าที่ในกระบวนการไกล่เกลี่ยมีส่วนสำคัญมากที่ทำให้กระบวนการไกล่เกลี่ยราบรื่น และประสบความสำเร็จ

โดยผู้นำชุมชนทำงานร่วมกับนักไกล่เกลี่ย ซึ่งในกระบวนการทำงานหากเป็นกรณีที่ต้องอาศัยการไกล่เกลี่ย ผู้นำชุมชนจะยินดีที่จะให้สตรีมุสลิมนักไกล่เกลี่ยเป็นผู้นำในการเจรจา โดยผู้ขายจะทำหน้าที่สนับสนุนอยู่เบื้องหลังและคอยอำนวยความสะดวกให้หากนักไกล่เกลี่ยต้องการ อีกทั้งหากเป็นกรณีที่เป็นการไกล่เกลี่ยที่มีเหยื่อหรือคู่กรณีที่เกี่ยวข้องเป็นสตรี ผู้นำชุมชนจะประสานงานกับสตรีมุสลิมให้เข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานทันที เพื่อความเหมาะสมและถูกต้องตามหลักการศาสนา

“ผู้หญิงจะทำได้ดีกว่าในเรื่องของการพูด การเจรจา และการไกล่เกลี่ย ผู้หญิงจะทำได้ดีกว่าผู้ชาย โดยเฉพาะในประเด็นความขัดแย้งกับเจ้าหน้าที่รัฐ หากมีผู้หญิงเข้าไปเจรจาไกล่เกลี่ยจะง่ายขึ้น เพราะถ้าไม่มีผู้หญิงเขาจะไม่ยอมรับเลย ผู้ชายเข้าไปคุยก็จะทำให้เรื่องไปกันใหญ่... เพราะผู้หญิงมีความพยายามมากกว่าผู้ชาย ไม่ยอมแพ้ ถ้าไม่มีผู้หญิง เราจะไม่พูดไม่ออกเลย”<sup>43</sup>

ผู้ขายทั่วไปมักมองในเชิงลบและดูถูกบทบาทของนักไกล่เกลี่ยหญิง ในขณะที่ผู้นำชุมชนและผู้นำศาสนากลับมองในเชิงบวกและให้การสนับสนุน ความแตกต่างนี้สะท้อนให้เห็นถึงพลวัตของอำนาจและความรู้ในบริบทของสังคมมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ซับซ้อน การที่ผู้ขายทั่วไปดูถูกนักไกล่เกลี่ยหญิงมีสาเหตุหลักมาจาก (1) การยึดติดกับบรรทัดฐานทางเพศแบบดั้งเดิมที่มองว่าพื้นที่สาธารณะเป็นพื้นที่ของผู้ชาย และผู้หญิงที่เข้ามาทำงานในพื้นที่นี้เป็นการละเมิดบรรทัดฐาน (2) การขาดความเข้าใจในบทบาทและความสามารถของนักไกล่เกลี่ยหญิง โดยมองว่าผู้หญิงไม่มีความรู้หรือประสบการณ์เพียงพอ และ (3) การรู้สึกว่าบทบาทและอำนาจของผู้ชายถูกคุกคาม เมื่อ

<sup>43</sup> อิบรอฮิม, “การสัมภาษณ์กับผู้ไกล่เกลี่ยมุสลิม,” 6 พฤษภาคม 2565.

ผู้หญิงเข้ามามีบทบาทในพื้นที่ที่เคยเป็นของผู้ชายเท่านั้น การดูถูกนี้มักแสดงออกผ่านการไม่ยอมรับฟังความคิดเห็น การตั้งคำถามถึงความชอบธรรมในการทำงาน และการกล่าวถึงในทางลบเบื้องหลัง

ในทางตรงกันข้าม ผู้นำชุมชนและผู้นำศาสนากลับมองนักไกล่เกลี่ยหญิงในเชิงบวกและให้การสนับสนุนด้วยเหตุผลที่สำคัญหลายประการ ประการแรก ผู้นำมีความเข้าใจถึงความจำเป็นเชิงปฏิบัติของการมีนักไกล่เกลี่ยหญิง โดยตระหนักว่าในประเด็นที่ละเอียดอ่อนเกี่ยวกับผู้หญิง เช่น ความรุนแรงในครอบครัว การหย่าร้าง หรือมรดก ผู้หญิงที่ได้รับผลกระทบมักไม่กล้าพูดหรือไม่สบายใจที่จะพูดกับผู้ชาย การมีนักไกล่เกลี่ยหญิงจึงเป็นการเติมเต็มช่องว่างที่ผู้นำชายไม่สามารถเข้าถึงได้ ประการที่สอง ผู้นำมีมุมมองเชิงกลยุทธ์ต่อการสร้างสันติภาพและความยุติธรรมในชุมชน โดยเห็นว่า การมีส่วนร่วมของผู้หญิงช่วยทำให้กระบวนการไกล่เกลี่ยมีความครอบคลุมและเข้าถึงประชาชนได้มากขึ้น ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อชุมชนโดยรวม ประการที่สาม ผู้นำศาสนามีความเข้าใจทางศาสนาที่ลึกซึ้งกว่า โดยตระหนักว่าอิสลามไม่ได้ห้ามผู้หญิงมีบทบาทในพื้นที่สาธารณะ แต่กลับมีตัวอย่างของผู้หญิงในประวัติศาสตร์อิสลามที่มีบทบาทสำคัญในการไกล่เกลี่ยและแก้ไขปัญหา การสนับสนุนนักไกล่เกลี่ยหญิงจึงไม่ได้ขัดกับหลักการศาสนา แต่เป็นการตีความและประยุกต์ใช้หลักการศาสนาให้สอดคล้องกับบริบทร่วมสมัย ประการสุดท้าย ผู้นำมีประสบการณ์การทำงานร่วมกันกับนักไกล่เกลี่ยหญิง ทำให้เห็นถึงความสามารถและผลลัพธ์เชิงบวกที่เกิดขึ้นจริง จึงให้การยอมรับและสนับสนุนมากกว่าผู้ชายทั่วไปที่ไม่เคยมีโอกาสร่วมกัน

## 6. การอภิปรายผลการวิจัย

จากผลการศึกษาศักยภาพและความท้าทายของผู้ไกล่เกลี่ยหญิงมุสลิมในระบบยุติธรรมแบบพหุนิยมทางกฎหมายในจังหวัดชายแดนภาคใต้ สามารถนำมาอภิปรายผลได้ในประเด็นสำคัญ 3 ด้าน ดังนี้

### 6.1 บทบาทของผู้หญิงในกระบวนการไกล่เกลี่ย

#### 6.1.1 การซ้อนทับของบทบาทนักไกล่เกลี่ย

จากการนำเสนอผลการศึกษาอาจดูเหมือนว่านักไกล่เกลี่ยหญิงแต่ละคนมีบทบาทที่แยกจากกันอย่างชัดเจน อย่างไรก็ตาม พบว่านักไกล่เกลี่ยประมาณร้อยละ 40 มีบทบาทซ้อนทับมากกว่า

หนึ่งระดับหรือหนึ่งประเด็นพร้อมกัน การซ้อนทับมี 3 รูปแบบหลัก ได้แก่ (1) การซ้อนทับแนวนอนระหว่างประเด็น โดยนักใกล้เคียงคนเดียวทำงานทั้งความรุนแรงและครอบครัวเพราะประเด็นเชื่อมโยงกัน (2) การซ้อนทับแนวตั้งระหว่างระดับ เช่น ทนายความที่ทำงานทั้งศาลและชุมชน และ (3) การเคลื่อนย้ายเชิงเวลา ที่เริ่มจากประเด็นหนึ่งแล้วขยายไปอื่นเมื่อมีประสบการณ์มากขึ้น การซ้อนทับเกิดจากปัจจัยหลายประการ ได้แก่ ทักษะที่ถ่ายโอนได้ (transferable skills) การสะสมความไว้วางใจจนได้รับเชิญให้ช่วยงานอื่น ความเชื่อมโยงของประเด็นในทางปฏิบัติ และข้อจำกัดของจำนวนนักใกล้เคียงหญิงที่มีอยู่

ในแง่บวก การซ้อนทับทำให้นักใกล้เคียงมีประสบการณ์หลากหลาย เข้าใจบริบทได้ดีขึ้น และสามารถเชื่อมโยงระหว่างระดับชุมชนกับศาลได้ อย่างไรก็ตาม ในแง่ลบ การซ้อนทับสร้างภาระงานหนักมาก โดยเฉพาะเมื่อส่วนใหญ่เป็นงานจิตอาสาไม่มีค่าตอบแทน ทำให้เสี่ยงต่อภาวะหมดไฟและอาจขาดความเชี่ยวชาญเฉพาะทาง ที่จำเป็นในบางกรณีซับซ้อน สำหรับนักใกล้เคียงที่ไม่มีการซ้อนทับและทำงานเฉพาะด้าน สาเหตุหลักมาจาก (1) ความเชี่ยวชาญเฉพาะ เช่น ทนายความที่มุ่งเน้นคดีในศาลอิสลาม (2) ข้อจำกัดทางโครงสร้างองค์กร เช่น การทำงานกับ NGO ที่มีภารกิจเฉพาะด้าน และ (3) การเลือกของนักใกล้เคียงเองเพื่อรักษาคุณภาพและสมดุลชีวิต

การที่มีทั้งนักใกล้เคียงที่มีบทบาทซ้อนทับและนักใกล้เคียงที่เฉพาะทางสะท้อนให้เห็นถึงระบบที่มีความยืดหยุ่นและสามารถปรับตัวตามบริบทและความต้องการที่แตกต่างกัน แต่ยังคงต้องการการสนับสนุนที่เหมาะสมทั้งสองรูปแบบ โดยนักใกล้เคียงที่มีบทบาทซ้อนทับต้องการการสนับสนุนด้านการพัฒนาทักษะที่หลากหลายและการดูแลสุขภาพจิต ในขณะที่นักใกล้เคียงเฉพาะทางต้องการการพัฒนาความเชี่ยวชาญเชิงลึกและการเชื่อมโยงกับนักใกล้เคียงด้านอื่นๆ เพื่อสามารถส่งต่อกรณีที่อยู่นอกขอบเขตความเชี่ยวชาญของตนได้

### 6.1.2 ประสบการณ์การเป็นแม่: กลไกสร้างความชอบธรรมในการเข้าสู่พื้นที่สาธารณะ

ผลการศึกษาที่พบว่าสตรีมุสลิมมีจุดแข็งในด้านความอ่อนโยน ความเป็นแม่ และการใช้ทักษะการสื่อสารที่นุ่มนวล สอดคล้องอย่างชัดเจนกับแนวคิดที่กล่าวถึงในบทนำเกี่ยวกับการใช้ทักษะทางสังคมของผู้หญิงในการใกล้เคียง ผู้หญิงมักใช้ความเห็นอกเห็นใจ ความยืดหยุ่น และความรู้ความเข้าใจในบริบท<sup>44</sup> การค้นพบเฉพาะจากการศึกษานี้คือการที่ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวว่า

<sup>44</sup> Catherine Turner, “Soft Ways of Doing Hard Things”

"เวลาที่มีการพูดคุยมีการเจรจาจะบอกว่า และก็ไม่ใช่อารมณ์ คือเขาก็อาจจะรับฟังเรามากกว่าถ้าผู้ชายไป" แสดงให้เห็นถึงการประยุกต์ใช้คุณลักษณะพิเศษของผู้หญิงในบริบทการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทอย่างเป็นรูปธรรม

จากผลการศึกษาพบว่าประสบการณ์การเป็นแม่เป็นข้อได้เปรียบสำคัญที่ทำให้นักไกล่เกลี่ยหญิงสามารถเข้าถึงและสร้างความไว้วางใจกับผู้หญิงที่ได้รับผลกระทบได้ดีกว่า ประเด็นนี้มีความสำคัญเชิงทฤษฎีอย่างมาก เนื่องจากเป็นกลไกการสร้างความชอบธรรม (legitimation) ที่ซับซ้อน ซึ่งผู้หญิงมุสลิมใช้บทบาทที่ได้รับการยอมรับในพื้นที่ส่วนตัว (private sphere) เป็นทางเข้าสู่พื้นที่สาธารณะ (public sphere) โดยไม่ทำทนายบรรทัดฐานทางสังคมโดยตรง

กลไกนี้ทำงานในสองระดับที่เชื่อมโยงกัน ในระดับครอบครัว ผู้หญิงใช้กระบวนการขยายความหมายของการดูแล (extension of care) เพื่อต่อรองกับสามีและสมาชิกครอบครัว โดยนำเสนอว่าการออกไปช่วยเหลือผู้หญิงและครอบครัวอื่นๆ เป็นการขยายบทบาทของแม่ในระดับที่กว้างขึ้น ไม่ใช่การละทิ้งหรือทำลายบทบาทดั้งเดิม ในระดับชุมชน ประสบการณ์การเป็นแม่ทำหน้าที่เป็นทุนทางสังคมสามลักษณะ (1) สร้างความน่าเชื่อถือทางศีลธรรม เนื่องจากการเป็นแม่ที่ดีเป็นคุณสมบัติที่ได้รับการยกย่องในอิสลาม (2) สร้างความเชื่อมโยงทางอารมณ์ระหว่างนักไกล่เกลี่ยกับผู้หญิงที่มาขอความช่วยเหลือ (3) ทำให้ชุมชนมองว่าผู้หญิงเหล่านี้มีความรับผิดชอบและความมั่นคงและจะไม่ทิ้งงานกลางคัน

กลไกที่พบในการศึกษานี้เชื่อมโยงกับแนวคิดพื้นที่สาธารณะได้อย่างน่าสนใจ การใช้ประสบการณ์การเป็นแม่เป็นทางเข้าสู่พื้นที่สาธารณะแสดงให้เห็นว่าขอบเขตระหว่างพื้นที่ส่วนตัวและพื้นที่สาธารณะในบริบทของสังคมมุสลิมไม่ได้แยกขาดจากกันอย่างสิ้นเชิง แต่มีความเป็นพลวัต และสามารถเชื่อมโยงกันได้ ผู้หญิงมุสลิมใช้บทบาทในพื้นที่ส่วนตัวเป็นสะพานเชื่อมไปสู่พื้นที่สาธารณะ โดยการขยายความหมายของบทบาทดั้งเดิมมากกว่าการทำลายหรือปฏิเสธบทบาทนั้น<sup>45</sup> กระบวนการนี้สอดคล้องกับแนวคิด Islamic Feminism ที่เน้นว่าการส่งเสริมบทบาทของผู้หญิงในสังคมมุสลิมไม่จำเป็นต้องเป็นการทำลายหรือปฏิเสธคุณค่าทางศาสนา แต่สามารถทำได้ผ่านการตีความใหม่และการประยุกต์ใช้หลักการศาสนาให้สอดคล้องกับบริบทร่วมสมัย

---

<sup>45</sup> Rosa Martinez-Cuadros, "Negotiating Islam and Feminism: The Political and Social Participation of Muslim Women in Barcelona," *Journal of Contemporary Religion* 39, no. 3 (2024).

## 6.2 การทำงานของระบบพหุนิยมทางกฎหมายในทางปฏิบัติ

สตรีมุสลิมสามารถทำงานครอบคลุมทั้ง 3 กลุ่ม คือ นักไกล่เกลี่ยในประเด็นความรุนแรงในพื้นที่ นักไกล่เกลี่ยในประเด็นครอบครัวและมรดก และนักไกล่เกลี่ยในชั้นศาล ให้เห็นการทำงานจริงของระบบพหุนิยมทางกฎหมายที่ผสมผสานกฎหมายอิสลามกับกฎหมายไทย

การที่สตรีมุสลิมสามารถผสมผสานหลักการซุลหฺ (Sulh) หรือการประนีประนอมในอิสลามกับหลักการไกล่เกลี่ยสมัยใหม่ได้อย่างเหมาะสม เห็นได้ชัดจากการที่พวกเธอใช้หลักการให้อภัย การประนีประนอมโดยให้นึกถึงพระผู้เป็นเจ้าเป็นหลัก ในขณะเดียวกันก็ปฏิบัติตามขั้นตอนการไกล่เกลี่ยตามกฎหมายไทย ผลการศึกษานี้ยืนยันแนวคิดการไกล่เกลี่ยในอิสลามที่ว่าซุลหฺไม่เพียงเป็นกระบวนการทางเทคนิค แต่ยังเป็นการปฏิบัติทางจิตวิญญาณ<sup>46</sup> โดยในการศึกษานี้พบว่าสตรีมุสลิมใช้ “ศาสนาบำบัด” และการ “ตั้งเจตนากับอัลลอฮ์” เป็นรากฐานในการทำงาน การที่ผู้นำชุมชนมุสลิมให้การยอมรับบทบาทของสตรีมุสลิมอย่างเต็มที่ โดยมองว่าผู้หญิงจะทำได้ดีกว่าในเรื่องของการพูด การเจรจา และการไกล่เกลี่ย แสดงให้เห็นว่าระบบพหุนิยมทางกฎหมายในพื้นที่ชายแดนใต้มีความยืดหยุ่นและสามารถปรับตัวได้ตามบริบทสังคม ซึ่งตอบสนองต่อ “การเปลี่ยนผ่านบทบาทจากการเป็นเหยื่อหรือผู้ได้รับผลกระทบมาเป็นผู้ขับเคลื่อนการสร้างสันติภาพในชุมชน”<sup>47</sup>

การศึกษายังพบว่านักไกล่เกลี่ยสตรีมุสลิม ได้นำหลักการอิสลามเข้ามาปรับใช้ในกระบวนการไกล่เกลี่ยอย่างเข้มข้น โดยเฉพาะหลักการให้อภัย การประนีประนอม และการใช้คำสอนศาสนาในการให้คำปรึกษา ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาก่อนหน้านี้ที่พบว่าชุมชนมุสลิมในพื้นที่เลือกที่จะยุติความขัดแย้งโดยการยึดหลักการทางศาสนา การบูรณาการหลักการศาสนาไม่เพียงช่วยให้กระบวนการไกล่เกลี่ยมีความเหมาะสมกับบริบทวัฒนธรรม แต่ยังช่วยสร้างความชอบธรรมและการยอมรับจากคู่กรณีอีกด้วย<sup>48</sup>

<sup>46</sup> Ramizah Wan Muhammad, “The Theory and Practice of Sulh”

<sup>47</sup> ฮาฟิซสา สาและ, “ผู้หญิงมุสลิมท่ามกลางความขัดแย้ง,”

<sup>48</sup> มะรอนิง สาแลมิง และคณะ, “การพัฒนาระบบและศักยภาพการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทด้วยครอบครัว และมรดกตามบทบัญญัติแห่งศาสนาอิสลามในจังหวัดชายแดนภาคใต้,” *รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์*, สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์, สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม, กระทรวงยุติธรรม (2555).

### 6.3 การเสริมสร้างการระงับข้อพิพาททางเลือกและการเข้าถึงความยุติธรรม

ผลการศึกษายืนยันว่า กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการระงับข้อพิพาททางเลือก (ADR) ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางว่าเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในการระงับข้อพิพาท โดยพบว่าการมีสตรีมุสลิมเข้ามามีส่วนร่วมทำให้ระบบ ADR มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัด

การที่สตรีมุสลิมสามารถสร้างความเข้าใจและทางออกที่เหมาะสมและยั่งยืนมากกว่าการดำเนินการโดยผู้ชายเพียงฝ่ายเดียว สิ่งนี้ได้รับการพิสูจน์จากผลการศึกษาที่แสดงให้เห็นว่า ผู้นำชุมชนมองว่า “ผู้หญิงจะทำได้ดีกว่าในเรื่องของการพูด การเจรจา และการไกล่เกลี่ย” และ “หากมีผู้หญิงเข้าไปเจรจาไกล่เกลี่ยจะง่ายขึ้น”

การศึกษาแสดงให้เห็นว่าการมีสตรีมุสลิมในระบบไกล่เกลี่ยช่วยให้ผู้หญิงที่ได้รับผลกระทบกล้าเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมมากขึ้น โดยเฉพาะในกรณีความรุนแรงในครอบครัวและข้อพิพาทมรดก ซึ่งผู้หญิงมักไม่กล้าหรือไม่สบายใจจะพูดกับนักไกล่เกลี่ยชาย

อย่างไรก็ตาม การศึกษายังพบความท้าทายที่สำคัญ ได้แก่ การขาดความเชื่อมั่นในช่วงแรก การขาดงบประมาณสนับสนุน และความเสี่ยงด้านความปลอดภัย ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าแม้จะมีศักยภาพ แต่ยังต้องการการสนับสนุนที่เป็นระบบเพื่อให้ระบบยุติธรรมท้องถิ่นที่มีความสมดุลและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

### 7. บทสรุป

การศึกษาศักยภาพและความท้าทายของผู้ไกล่เกลี่ยหญิงมุสลิมในระบบยุติธรรมแบบพหุนิยมทางกฎหมายในจังหวัดชายแดนภาคใต้เผยให้เห็นภาพของการเปลี่ยนผ่านที่สำคัญในกระบวนการสร้างสันติสุขและการแก้ไขข้อพิพาท ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าสตรีมุสลิมได้พัฒนาบทบาทที่หลากหลายและครอบคลุมทุกระดับของกระบวนการไกล่เกลี่ย ตั้งแต่การจัดการความขัดแย้งในชุมชนและครอบครัวไปจนถึงการทำงานในระบบศาล โดยแบ่งออกเป็นสามกลุ่มหลัก ได้แก่ นักไกล่เกลี่ยในประเด็นความรุนแรงในพื้นที่ นักไกล่เกลี่ยในประเด็นครอบครัวและมรดก และนักไกล่เกลี่ยในชั้นศาล

ความโดดเด่นของนักไกล่เกลี่ยหญิงมุสลิมอยู่ที่การบูรณาการคุณลักษณะเฉพาะของความเป็นผู้หญิงเข้ากับหลักการทางศาสนาและความเข้าใจในบริบทวัฒนธรรมท้องถิ่น ความอ่อนโยนและทักษะการสื่อสารที่นุ่มนวลได้กลายเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเจรจาความเป็นสตรีมุสลิมช่วยสร้างความเชื่อมั่นและการยอมรับในชุมชน บทบาทความเป็นแม่ทำให้สามารถเข้าใจและแบ่งปันประสบการณ์กับผู้หญิงอื่นๆ ได้อย่างลึกซึ้ง และที่สำคัญคือการนำหลักการชุลฮีในอิสลามมาผสมผสานกับเทคนิคการไกล่เกลี่ยสมัยใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

อย่างไรก็ตาม การศึกษายังเผยให้เห็นความท้าทายที่สำคัญ ได้แก่ ทัศนคติทางเพศที่ทำให้ขาดความเชื่อมั่นในช่วงแรก การขาดงบประมาณสนับสนุนที่เป็นระบบ และความเลียด้านความปลอดภัยในการปฏิบัติงาน นักไกล่เกลี่ยหญิงเผชิญข้อจำกัดในการเข้าถึงโครงสร้างอำนาจและบรรทัดฐานทางสังคมที่จำกัดการเคลื่อนไหวในพื้นที่สาธารณะ แต่สามารถใช้กลยุทธ์ต่างๆ เช่น การใช้ประสบการณ์การเป็นแม่ การทำงานเป็นทีมกับผู้นำชาย และการสร้างความชอบธรรมผ่านการสนับสนุนของผู้นำศาสนา เพื่อขยายบทบาทอย่างต่อเนื่อง

การศึกษายืนยันว่าการมีสตรีมุสลิมในระบบไกล่เกลี่ยช่วยให้การระงับข้อพิพาททางเลือกมีความครอบคลุมและเป็นการพิสูจน์การทำงานที่เป็นรูปธรรมของระบบพหุนิยมทางกฎหมายที่บูรณาการหลักการทางศาสนาเข้ากับหลักการสมัยใหม่ได้อย่างสร้างสรรค์ การยอมรับและสนับสนุนจากผู้นำชุมชนมุสลิมสะท้อนการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและเป็นรากฐานสำคัญสำหรับการพัฒนาระบบยุติธรรมท้องถิ่นที่มีความสมดุลและตอบสนองต่อความต้องการของสังคมพหุวัฒนธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพในอนาคต

## References

- Anderson, Miriam J, Elizabeth S Corredor, and Julia Zulver. "Rethinking Failure: Feminist Peacebuilding and the Peace Continuum in Violent and Illiberal "Post-Conflict" Settings." *Global Studies Quarterly* 5, no. 1 (2025): ksaf008.
- Catherine Turner. "'Soft Ways of Doing Hard Things': Women Mediators and the Question of Gender in Mediation." *Peacebuilding* 8, no. 4 (2019): 383 - 401.  
<https://dx.doi.org/10.1080/21647259.2019.1664369>.
- Fontana, Giuditta. "Involving Women in Peace Deals Reduces Chance of a Conflict Restarting by up to 37%. The Conversation." 2025.  
<https://theconversation.com/involving-women-in-peace-deals-reduces-chance-of-a-conflict-restarting-by-up-to-37-268325>.
- Habermas, Jürgen, and Polity Press. "The Public Sphere: An Inquiry into a Category of Bourgeois Society." *Polity* (1989).
- Joakim Kreutz Cárdenas, and Magda Lorena. "The Women and Men That Make Peace: Introducing the Mediating Individuals (M-Ind) Dataset." *Journal of Peace Research* 62, no. 2024 (2024): 182 - 92.  
<https://dx.doi.org/10.1177/00223433231211761>.
- Martinez-Cuadros, Rosa. "Negotiating Islam and Feminism: The Political and Social Participation of Muslim Women in Barcelona." *Journal of Contemporary Religion* 39, no. 3 (2024): 407-24.
- Ramizah Wan Muhammad. "The Theory and Practice of Sulh (Mediation) in the Malaysian Shariah Courts." *IJUM Law Journal* 16, no. 1 (2008): 33-50.
- UN Women. "Facts and Figures: Women's Leadership and Political Participation." 2025.  
<https://www.unwomen.org/en/articles/facts-and-figures/facts-and-figures-womens-leadership-and-political-participation>.

Virginia Braun, and Victoria Clarke. “Using Thematic Analysis in Psychology.” *Qualitative Research in Psychology* 3, no. 2 (2006): 77-101.

<https://dx.doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>.

เขาวณีย์ ผิวจันทร์. “ปัญหาและแนวทางการพัฒนาการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทคดีปกครองในศาลปกครองไทย.” *วารสารการบริหารการปกครองและนวัตกรรมท้องถิ่น* 8, no. 1 (2568): 93-110.

<https://dx.doi.org/10.14456/jlgisrru.2024.7>.

ดวงหทัย บุรณเจริญกิจ. “ผู้หญิงที่ขายของของกระบวนกรสันติภาพขายแดนใต้: มุมมองของผู้หญิงผู้ได้รับผลกระทบ.” *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร* 5, no. 1 (2561): 14-27.

<https://so03.tci-thaijo.org/index.php/journal-peace/article/view/79285>.

พลาภูมิษฐ์. “การสัมภาษณ์กับผู้ไกล่เกลี่ยหญิงมุสลิม.” 9 มิถุนายน 2565.

มะรอนิง สาแลมิง, อะห์มัด ยี่สุนทร, นูมาน แวอุเซ็ง, ขอซาลี เบ็ญหมัด, และ ชัยนุรดิน นิมา. “การพัฒนาระบบและศักยภาพการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทด้วยครอบครัว และมรดกตามบทบัญญัติแห่งศาสนาอิสลามในจังหวัดชายแดนภาคใต้.” *รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์. สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์, สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม, กระทรวงยุติธรรม* (2555).

มูนา. “การสัมภาษณ์กับผู้ไกล่เกลี่ยหญิงมุสลิม.” 28 เมษายน 2565.

สำนักงานศาลยุติธรรม. “คู่มือการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ.

2562.” สำนักงานส่งเสริมตุลาการ สืบค้นเมื่อวันที่ 1 กันยายน 2568,

<https://oja.coj.go.th/th/file/get/file/2022030718437bcf339f1ddfd72f5626ffb240e1111530.pdf>.

สุทธิศักดิ์ ดือระ, ธวัช นัยพอม, นิเลาะ แวอุเซ็ง, ขอซาลี เบ็ญหมัด, และ ไครดา ทะลี “กระบวนกรยุติธรรมทางเลือก: สภาพการดำเนินการระงับข้อพิพาททางเลือก ของประชาชนในพื้นที่ชุมชนจังหวัดชายแดนภาคใต้.” *วารสารอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์* 9, no. 2 (2561): 1-14. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JOIS/article/view/188383>.

สุทธิศักดิ์ ดือระ, และ มะรอนิง สาแลมิง. “การระงับข้อพิพาททางอาญาโดยชุมชนมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนใต้.” *วารสาร AL-NUR บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยฟาฏอนี* 16, no. 30 (2564):

45-62. [https://so01.tci-thaijo.org/index.php/NUR\\_YIU/article/view/246201](https://so01.tci-thaijo.org/index.php/NUR_YIU/article/view/246201).

เสาวรส ปลื้มใจ, และ อุทิศ สังข์รัตน์. “ผู้หญิงกับการสร้างสันติภาพชายแดนใต้.” *วารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ* 10, no. 1 (2558): 25-42. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/HUSOTSU/article/view/43627>.

- อัยนา. “การสัมภาษณ์กับผู้ใกล้ชิดหญิงมุสลิม.” 29 เมษายน 2565.
- อัสม่า. “การสัมภาษณ์กับผู้ใกล้ชิดหญิงมุสลิม.” 11 พฤษภาคม 2565.
- อาอิซะฮ์. “การสัมภาษณ์กับผู้ใกล้ชิดหญิงมุสลิม.” 28 เมษายน 2565.
- อิบรอฮีม. “การสัมภาษณ์กับผู้ใกล้ชิดมุสลิม.” 6 พฤษภาคม 2565.
- ฮาฟิซา สาละ. “ผู้หญิงมุสลิมท่ามกลางความขัดแย้ง: การเปลี่ยนผ่านจากเหยื่อสู่ผู้ขับเคลื่อนงานสันติภาพ.” วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2553.